

СЕКЦІЯ
«Цифрова економіка як фактор сталого розвитку суспільства»

УДК 331.5

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖПРАЦІ ТА ЇЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ОРГАНАХ**

Надія БЕРЕЗА

*головний державний інспектор відділу з питань праці північно-східного напрямку
управління інспекційної діяльності у Тернопільській області Південно-Західного
міжрегіонального управління Державної служби з питань праці, Україна*

Цифровізація (діджиталізація) в діяльності Державної служби України з питань праці (Держпраці) є одним із ключових елементів реформи державного управління. Основна мета цього процесу – мінімізація корупційних ризиків, зменшення адміністративного навантаження на бізнес та підвищення прозорості перевірок [1].

Ключовими напрямками та інструментами цифровізації у цій сфері є електронні послуги для бізнесу та громадян, цифровізація контрольно-наглядової діяльності, інформаційно-роз'яснювальна робота, внутрішня автоматизація процесів тощо.

В умовах воєнного стану, за допомогою інтеграції з порталом «Дія», процедуру отримання багатьох дозволів замінено на декларативний принцип. Це є найбільш помітним результатом цифровізації, адже переведення адміністративних послуг в онлайн-формат дозволяє уникнути фізичних черг та контакту з чиновниками [2; 3].

Зокрема, Держпраці спільно з Міністерством економіки, однією з перших в Україні, запровадила автоматичну реєстрацію декларацій відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань безпеки та здоров'я працівників на роботі через державну онлайн-систему «єДозвіл», без особистого втручання посадових осіб у процес подання та первинної перевірки декларацій. Також, через портал електронних сервісів Мінекономіки, роботодавці можуть подавати документи для отримання дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатацію машин/механізмів. Через портал «Дія» представники бізнесу можуть подати декларацію про провадження господарської діяльності за кілька хвилин (реєстрація фізичних та юридичних осіб) [2; 3]. Отож, зважаючи на зазначене, розуміємо, що Держпраці продовжує цифровізацію процесів, пов'язаних з низкою адміністративних процедур у сфері безпеки та здоров'я працівників на роботі, щоб мінімізувати людський фактор та можливості для зловживань.

Ще один цікавий процес цифровізації в діяльності Держпраці – це електронні трудові книжки та електронний трудовий договір. Оцифрування паперових трудових книжок спрямоване на вдосконалення обліку трудової діяльності громадян, мінімізацію ризиків втрати чи пошкодження документів, а також на забезпечення зручності та швидкості отримання державних послуг у режимі онлайн – без черг та зайвих паперових процедур [4; 5; 6]. Електронна трудова книжка – це цифровий аналог традиційного документа, що містить інформацію про трудову діяльність працівника. Її запровадження передбачає накопичення, зберігання та використання відомостей про стаж роботи, освіту й кваліфікацію. Такі дані є ключовими під час укладання трудових договорів, призначення пенсій та підтвердження трудового стажу. Крім того, сучасна система відкриває нові можливості для громадян: працівники можуть самостійно контролювати свій страховий стаж, а в перспективі – автоматично виходити на пенсію без необхідності відвідувати органи Пенсійного фонду. Електронні трудові книжки створюються шляхом

подання сканованих копій паперових документів до Пенсійного фонду або самостійного внесення даних через електронний кабінет. Перехідний період з переведення паперових трудових книжок в електронний формат закінчується 10 червня 2026 року [4; 5; 6]. Таким чином, завдячуючи тісній співпраці Держпраці з Пенсійним фондом, перехід на електронний облік трудової діяльності спрощує адміністрування кадрів та захищає дані працівників від фізичної втрати.

Щодо електронного трудового договору, то, в часі сьогодення трудовий договір може бути укладений в електронній формі навіть вже, оскільки така можливість передбачена законодавчими актами України. Згідно частини 1 статті 24 Кодексу законів про працю України трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі [7]. Частиною першою статті 2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX у період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору [7]. Таким чином трудовий договір за згодою між працівником і роботодавцем може бути укладений у формі електронного документа з дотриманням вимог Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [7].

Проте, з метою повної цифровізації трудових відносин, у Верховній Раді зареєстровано законопроект № 14141, який узагальнить цю процедуру і дозволить укладення трудових договорів в електронній формі – без потреби особистої присутності, паперових документів чи відвідування офісу [8]. Ініціатива передбачає, що працівник і роботодавець зможуть підписати договір онлайн, використовуючи кваліфікований або удосконалений електронний підпис (КЕП). Це означає, що процес прийняття на роботу стане швидшим, зручнішим і повністю легальним у цифровому середовищі [8].

Продовжуючи дослідження із даної тематики, варто зазначити, що завдяки цифровізації контрольно-наглядової діяльності, через впровадження інформаційно-аналітичних систем, процес перевірок (інспектувань) також зазнав кардинальних змін. Зокрема, з метою забезпечення суб'єктів господарювання та органів державної влади, органів місцевого самоврядування інформацією про заходи державного нагляду (контролю) було створено інспекційний портал – інтегровану автоматизовану систему державного нагляду (контролю) (inspections.gov.ua) [1; 2]. На даному порталі публікуються плани перевірок (у мирний час), відображаються результати перевірок і є можливість бізнесу побачити уніфіковані форми актів та чек-листи ще до початку перевірки. Крім цього, система автоматично аналізує дані з різних реєстрів (Пенсійний фонд, Податкова служба) для виявлення роботодавців з високим ризиком використання незадекларованої праці, що дає можливість інспекторам приходити не «наосліп», а виключно до тих роботодавців, де є об'єктивні ознаки порушень [1; 2].

Загалом, Держпраці зміщує акцент з каральних заходів на превентивні та консультаційні, використовуючи цифрові канали. Для прикладу – це інформаційно-роз'яснювальна робота через інфокампанії «Виходь на світло», «Мігрант», «ЕМРАСТ»), які спрямовані на боротьбу із незадекларованою працею, обізнаністю населення про ризики, пов'язані з торгівлею людьми у формі трудової експлуатації тощо [1; 2; 3].

Портал pratsia.in.ua – це головний інформаційний хаб, створений для консультаційної підтримки бізнесу та працівників, особливо в умовах воєнного стану. Сервіс «Інтерактивний інспектор» – це можливість поставити запитання інспектору онлайн або через месенджери та отримати роз'яснення законодавства без ризику штрафу. Щоб посилити захист доброчесного бізнесу та працівників, Держпраці розвиває канали повідомлень про корупцію та інші неправомірні дії посадових осіб. Повідомити про такі факти можна, зокрема, через спеціальний розділ «Викривачам корупції» на офіційному сайті Держпраці: <https://dsp.gov.ua/category/zapobihannia-proiavam-koruptsii/category/vykryvacham-koruptsii/> [1; 2; 3].

Для ефективної роботи територіальних органів запроваджено внутрішню автоматизацію процесів у діяльності Держпраці. Відбувся перехід від паперового листування між регіональними відділеннями та центральним апаратом шляхом впровадження системи електронного документообігу (СЕД).

Досліджуючи та аналізуючи процеси цифровізації в діяльності Держпраці та її територіальних органах, можемо зауважити, що будь-які зміни мають, як свої переваги, так і виклики, що їх супроводжують (табл. 1).

Таблиця 1. Переваги цифровізації процесів та виклики, що її супроводжують

Переваги цифровізації	Існуючі виклики
Прозорість: Усі дії фіксуються, нумеруються в системі, що ускладнює фальсифікацію результатів.	Кібербезпека: Захист реєстрів від ворожих атак, особливо в умовах війни.
Швидкість: Скорочення часу на отримання інформації, консультацій, роз'яснень, дозволів з 10-30 днів до кількох днів/годин.	Технічне забезпечення: Потреба в сучасній техніці (планшетах, серверах) для інспекторів на місцях.
Економія: Зменшення витрат на папір, поштові послуги та логістику.	Цифрова грамотність: Необхідність постійного навчання персоналу новим інструментам.

Резюмуючи, можемо стверджувати, що цифровізація в діяльності Держпраці та її територіальних органах триває і відбувається з метою захисту життя і здоров'я працівників на роботі та допомоги роботодавцям працювати законно і безпечно, а це, відповідно перетворює установу з «карального органу» на сервісну службу.

Ключовим вектором зараз є інтероперабельність (обмін даними) з іншими державними реєстрами, що дозволяє виявляти порушення аналітичним шляхом, не відволікаючи бізнес фізичними перевірками без нагальної потреби [1; 2; 3].

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та заходи Держпраці щодо підтримки роботодавців малого і середнього підприємництва. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/pro-stratehiiu-vidnovlennia-staloho-rozvytku-ta-tsyfrovoi-transformatsii-maloho-i-serednoho-pidpriemnytstva-na-period-do-2027-roku-ta-zakhody-derzhpratsi-shchodo-pidtrymky-robotodavtsiv-sub-iektyv-ma/>
2. Держпраці продовжує цифровізувати державні послуги. URL: <https://if.dsp.gov.ua/novyny/derzhpratsi-prodovzhuie-tsyfrovizuvaty-derzhavni-posluhy/>
3. Офіційний коментар Держпраці. URL: <https://dsp.gov.ua/ofitsiyni-komentar-derzhpratsi/>
4. Електронна трудова книжка. URL: <https://www.pfu.gov.ua/km/368102-elektronna-trudova-knyzhka-zapytannya-vidpovidi/>
5. Перехід до електронних трудових книжок: крок до цифрової держави URL: <https://www.pfu.gov.ua/cv/418981-perehid-do-elektronnih-trudovyh-knyzhok-krok-do-tsyfrovoi-derzhavy-2/>
6. Електронна трудова книжка: про що варто знати роботодавцям і працівникам? URL: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatosti/elektronna-trudova-knyzhka-pro-shcho-varto-znaty-robotodavtsiam-i-pratsivnykam/>
7. Інспекція праці інформує: Щодо укладення трудового договору про дистанційну роботу у формі електронному документу та алгоритму дій щодо його укладення. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/inspektsiia-pratsi-informuie-shchodo-ukladennia-trudovoho-dohovoru-pro-dystantsiinu-robotu-u-formi-elektronnomu-dokumentu-ta-alhorytmu-dii-shchodo-ioho-ukladennia/>
8. Трудові договори онлайн: українцям можуть дозволити офіційно працевлаштовуватись без паперів і чепр. URL: <https://www.kadrovik.ua/novyny/trudovi-dogovory-onlajn-ukrayintsyam-mozhut-dozvolyty-ofitsijno-pratsevlashtovuvatys-bez-papery-i-cherp/>